

Oppineiden ylimieli tuhoaa suomea

■ Kimmo Pietiläinen

”Nykyajan yhteiskunnassa vallan kieli on ensisijaisesti kirjoitettua kieltä”, toteaa Kaisa Häkkinen *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä (6/2008). Hän kertoo, miten suomi taisteltiin maamme virkakieleksi, miten suomea äidinkielenään puhuvat nousivat äidinkielenensä voimalla alistetusta asemastaan, miten he kielensä ansiosta oppivat ymmärtämään ja päättämään asioistaan, miten suomesta tuli kulttuurikieli ja suomalaisista maailmankulttuuriin panostava kansa. ”Suomen kielestä luopuminen olisi kansallinen itsemurha.”

Häkkisen kirjoituksesta saa vaikutelman, että suomen kielen tilanne tiedetään, se on hyvä ja hallinnassa. Todellisuudessa varsinkin luonnontieteen, mutta myös viihteen ja populaarikulttuurin nopean kehityksen myötä suomen kieli on jäämässä pahasti maailmankulttuurin kehityksen jälkijunaan. Syynä ovat nimenomaan tekijät, joita Häkkinen pitää suomen kielen vahvuuksina: vieraiden kielten (käytännössä yksinomaan englannin) osaaminen ja sillä kirjoitettujen tekstien lukeminen. ”Suomalaisilla on valinnan varaa, koska kattavan ja tehokkaan koulujärjestelmän ansiosta suomalaiset osaavat muutakin kuin äidinkieltään.”

Suomalaisille opetetaan vieraita kieliä, jotta he olisivat kanava, joka tuo uuden ajattelun äidinkieleemme, ja yhteytemme maailmankulttuuriin. Laajasti kuitenkin hoetaan, että asiasta kiinnostuneet lukevat asioista alkuperäiskielellä. Pikkuasioista puhutaan suomeksi, mutta maailmankulttuurin kehitykseen tutustutaan englanniksi.

Mutta miten perusteellisesti ymmärtäen? On selvää, että useimmat suomalaiset oppivat eng-

lantinsa aikuisiässä, vasta yliopisto-opinnoissaan, varsinkin jos he haluavat lukea vähänkin syvällisemmistä asioista ”alkuperäiskielellä”. Heidän englantinsa on kapea-alaista. Silti kielitaito johtaa ylimieleen, jonkinlaiseen asioiden äidinkielellä esittämisen rajoittuneisuutta koskevaan harhaan. Uudet asiat luetaan ja ajatellaan englanniksi, ja jos äidinkielellä ei ole vielä niitä koskevaa sanastoa, myös ilmaisut jäävät englanninkielisiksi. Syvällistä äidinkielistä ymmärtämistä ei kehity, näin oppineiden suomikin jää kapea-alaiseksi.

Kapea kielitaito on synnyttänyt kummallisen tilanteen. Suomessa ylipäättään vain oppineet pystyvät tutustumaan maailmankulttuurin kehitykseen reaaliajassa. Etuoikeus on synnyttänyt heissä uskomuksen, että uusia asioita ei kannata käsitellä suomeksi, jolloin ne jäävätkin suomen ulkopuolelle eikä äidinkieleemme kehity. Oppineet käyttävät valtaansa eivätkä kehitä äidinkieltään. Oppineet eivät myöskään kirjoita – tai usein edes puhu – julkisesti maailmankulttuurin kehityksestä suomeksi. Televisio käsittelee asioita satunnaisesti ja pintapuolisesti, lehdistö on keskittynyt televisiokertoman raportointiin ja kirjankustantaminen on viihdettä.

Kulttuurin kehitystä pyörittävä uusi tieto ja siitä kehittyvä ajattelu ovat todellisia modernin vallan välineitä, ja kuten Kaisa Häkkinen toteaa, valta perustuu kirjoitettuun kieleen. Joka säätelee kieltä, säätelee myös ajatuksiamme. Tästä vallankäytöstä eristettyinä ovat ne suomalaiset, jotka eivät syystä tai toisesta osaa vieraita kieliä, eivätkä pysty lukemaan asioista alkuperäiskielellä. Suomen kielen valtaa käyttävät kieltävät näiltä ihmisiltä yhteyden kehittyvään moderniin

maailmankulttuuriin. He eivät saa muodostaa itsenäisesti kantaansa modernista maailmankulttuurista. Oppineiden virkakielekseen valitsema englanti estää sen. Erityisesti tämä koskee koululaisia, ja heidän kauttaan suomen kielen todellista tulevaisuutta. He eivät voi ajatella uusia asioita tai keskustella niistä ennen kuin oppineet katsovat niiden kuuluvan oppikirjaan. Vallan viive on usein sukupolven mittainen.

Uudet käsitteet ja ajatukset eivät ole kaikkien ulottuvilla, jos niistä ei ole kirjoitettua tekstiä, käytännössä äidinkielistä kirjoja. Niiden keskeisiä ominaisuuksia ovat, että ne säilyvät, ne ovat kaikkien ulottuvilla ja ne vakiinnuttavat uutta sanastoa äidinkieleemme. Ne antavat koko kansalle mahdollisuuden kehittyä omilla ehdoillaan. Jos asioihin ei pääse tutustumaan, niistä ei myöskään tiedä. Ne eivät myöskään suuntaa

nuorten tulevaisuuden suunnitelmia silloin, kun suunnitelmia tehdään.

Nykyaikana moderni maailmankulttuuri tunkeutuu siis suomen kieleen kovin hitaasti. Vallan käyttäjät näyttävät haluavan, että suomen kieli kehittyy hitaasti ja että se asteittain vajoaa kyökkikieleksi, yksinomaan arjen asioihin. Suomen kielen selviäminen ei ole itsestään selvää. Sen säilyttäminen edellyttää oppineilta uudenlaista valistuneisuutta. Heidän on ymmärrettävä vastuunsa suomen kielen kehittäjinä. Siihen heidät on koulutettu. Kamppailu on vähintään yhtä ankara kuin se, joka teki suomesta virkakielen. Muuten ripustamme köyttä suomen kaulaan.

Kirjoittaja on tietokirjojen suomentaja ja kustantaja.